

Mia Jess, Georg Bollig, Karin B. Dieperink og Helle Timm

Videokonsultationer i palliation

palliation, telemedicin, videokonsultationer, kommunikation, hjemmebaseret indsats

Videokonsultationer kan tilsyneladende understøtte en hjemmebaseret palliativ indsats og kommunikation mellem patient, pårørende og sundhedspersonale samt sundhedspersonale indbyrdes. Videokonsultationer i palliation er en ny teknologi i Danmark, og i denne artikel præsenteres den indtil videre begrænsede dokumentation af muligheder og udfordringer i en dansk kontekst.

Indledning

Mange patienter med livstruende sygdomme lever længe, og der er kommet fokus på, at alle patienter på tværs af diagnose kan have behov for palliation. I Danmark, som andre steder, er der behov for at skabe lighed i adgangen til palliative behandlingstilbud samt at understøtte det tværfaglige samarbejde mellem sektorer, så der sikres en høj kvalitet i den palliative indsats og sammenhæng i patientforløb (1). Telemedicin, herunder videokonsultationer, kan være en måde at imødekomme et øget behov for palliativ indsats på, idet videoteknologi kan understøtte hjemmebaserede indsatser og tværsektorielt samarbejde (2, 3). Videokonsultation kan defineres som interaktion mellem en patient, eventuelle pårørende samt en eller flere sundhedsprofessionelle, som foregår via video, så parterne både kan se og høre hinanden, imens de interagerer (4).

I Danmark er brugen af telemedicin, såsom videokonsultationer, inden for palliation stadig i sin spæde start. Det første studie om emnet i en dansk kontekst er fra 2014 og undersøger sundhedsprofessionelles forestillinger om og syn på telemedicin inden for specia-

Mia Jess

Videnskabelig assistent, REHPA – Videncenter for Rehabilitering og Palliation. Uddannet antropolog, cand.scient.anth., fra Københavns Universitet. Mail: mia.jess@rsyd.dk.

Georg Bollig

Dr. med., MAS Palliative Care, PhD, DEAA. Clinical Associate Professor i Palliative Care, IRS-center Sønderjylland, Syddansk Universitet. Overlæge, Palliativt Team og afsnit for lindrende behandling, Sygehus Sønderjylland, Sønderborg, og Hospice Sønderjylland, Haderslev. Mail: georg.bollig@rsyd.dk.

Karin B. Dieperink

Sygeplejerske, ph.d., lektor. Viceinstituteder, Klinisk Institut, Syddansk Universitet. Onkologisk Afdeling R, Odense Universitetshospital. REHPA – Videncenter for Rehabilitering og Palliation. Mail: Karin.Dieperink@rsyd.dk.

Helle Timm

Ph.d. i sundhedsvidenskab, mag.art. i kultursociologi. Professor, forsknings- og områdeleder for palliation, REHPA – Videncenter for Rehabilitering og Palliation. Mail: helle.ussing.timm@rsyd.dk.

liseret palliation (5). Studiet viste, at de sundhedsprofessionelle overordnet var positive over for telemedicin, men samtidig bekymrede sig om, hvorvidt telemedicin ville medføre et øget fokus på fysiske problemer på bekostning af den relationelle omsorg, samt for de etiske og tekniske udfordringer, brugen af teknologi kan medføre. I denne artikel beskrives kort den nyeste viden om videokonsultationer i palliativ indsats, som vi har kendskab til på baggrund af et internationalt systematisk litteraturstudie samt to danske pilotprojekter.

Viden om videokonsultationer i palliation

REHPA gennemførte i 2018 et systematisk litteraturstudie om videokonsultationer i palliation (6). De 39 inkluderede studier bestod af både kvalitative studier, kvantitative studier, mixed methods-studier samt casestudier. Litteraturstudiet fokuserede på både basal og specialiseret palliation samt forskellige patientgrupper med livstruende sygdom, pårørende og sundhedsprofessionelle.

Resultaterne viste, at forskning på området hovedsageligt udspringer fra lande med høj indkomst og store afstande, eksempelvis USA, Australien og Canada. De fleste studier beskæftigede sig med brugen af videokonsultationer inden for specialiseret palliation

ny kommunikationsform, og brugen af teknologi kan vække bekymring hos sundhedsprofessionelle i forhold til den manglende fysiske kontakt med patienten og forudsætter også, at sundhedsprofessionelle modtager træning i, hvordan man anvender teknologien og kommunikerer med patienter og pårørende via video. Konklusionen er, at videokonsultationer har potentiale i palliation, men at der er brug for yderligere forskning i forhold til basal palliation og patientgrupper med andre diagnoser end kræft.

Brug af videokonsultationer i den specialiserede palliative indsats – et kvalitativt pilotprojekt

Fra september 2017 til februar 2018 udførte REHPA sammen med Onkologisk Afdeling R, Odense Universitetshospital, et kvalitativt pilotprojekt i Danmark, der undersøgte patienters, pårørendes og sundhedsprofessionelles erfaringer med brug af videokonsultationer hos Palliativ Team Fyn ved Odense Universitetshospital (7, 8). Det specialiserede palliative team samarbejder med de fagprofessionelle fra almen praksis og kommunen, som har kontakten med patienten i det daglige (9). Teamet besøger patienten ved et indledende hjemmebesøg, hvorefter kontakten primært foregår telefonisk

»Videokonsultationer har potentiale i palliation, men der er brug for yderligere forskning i forhold til basal palliation og patientgrupper med andre diagnoser end kræft.«

og til voksne kræftpatienter. Med dette in mente viste resultaterne endvidere, at brug af videokonsultationer er muligt i palliation, hvor teknologien kan bruges til kommunikation mellem patient og/eller pårørende og op til flere sundhedsprofessionelle samt klinisk vurdering af patienten og symptomkontrol. Dermed kan videokonsultationer understøtte, at patienten bliver i hjemmet til trods for sygdomsforværring, og at han/hun undgår unødige hospitalsindlæggelser samt brug af akutberedskab. Litteraturstudiet viste også, at patienter, pårørende og sundhedsprofessionelle overordnet var positive over for brugen af videokonsultationer, samt at videokonsultationer potentielt kan være økonomisk fordelagtige sammenlignet med hospitals- eller hjemmebesøg. Stort set alle de inkluderede studier kunne dog berette om tekniske udfordringer ved brug af videoteknologi, hvilket kan være en barriere for, hvorvidt videokonsultationer bliver brugt i praksis. Videokonsultationer er endvidere en

med teamets sygeplejerske. I pilotprojektet modtog de inkluderede patienter med palliative behov (n = 11) stadig det indledende hjemmebesøg fra Palliativ Team Fyn, hvorefter de blev kontaktet af sygeplejersken fra Palliativ Team Fyn ca. en gang ugentligt via video på en tablet i stedet for pr. telefon. Alle tablets blev udleveret fra Palliativ Team Fyn. I nogle konsultationer deltog også pårørende (n = 3) og/eller hjemmesygeplejersker (n = 5) samt det palliative teams læge (n = 1) og fysioterapeut (n = 1). Dataindsamlingen bestod af deltagerobservation, semistrukturerede interviews med patienter, pårørende og de sundhedsprofessionelle samt en autobiografisk dagbog udformet af sygeplejersken fra Palliativ Team Fyn.

Pilotprojektet viste, at videokonsultationer styrkede kommunikationen mellem patienter, pårørende og de sundhedsprofessionelle. Patienterne deltog aktivt i konsultationerne og udtrykte, at de var glade for at kunne se sygeplejersken fra Palliativ Team Fyn, og at det fik

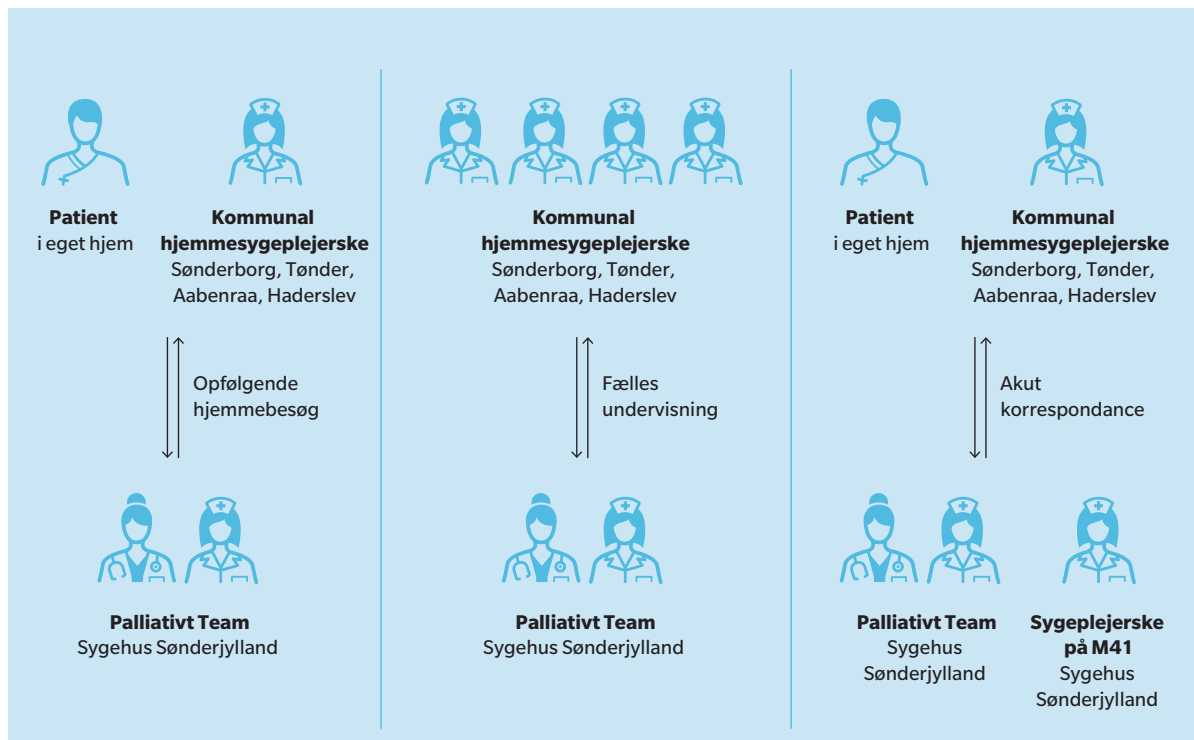
dem til at føle sig trygge. Den nonverbale kommunikation, fx ansigtsudtryk, gjorde det muligt at tage hånd om uklarheder med det samme. Pårørende kunne også deltage i konsultationerne, enten ved siden af patienten eller via en app uanset geografisk placering, hvilket styrkede deres involvering i patientforløbet. Medlemmerne af Palliativt Team Fyn følte, at videokonsultationerne gav dem et bedre kendskab til patienter og pårørende. Den visuelle kontakt gjorde endvidere, at Palliativt Team Fyn kunne se fysiske og/eller mentale ændringer over tid hos patienten, hvilket de oplevede styrkede kvaliteten af den palliative indsats sammenlignet med telefonkonsultationer. Endelig understøttede videokonsultationerne et bedre samarbejde mellem Palliativt Team Fyn og hjemmesygeplejerskerne, idet hjemmesygeplejerskerne kunne deltage i videokonsultationer og rådføre sig direkte hos Palliativt Team Fyn, samtidig med at de kunne fremvise eventuelle fysiske symptomer hos patienten, som sad ved siden af dem. De fleste videokonsultationer omhandlede smertelindring. Tekniske problemer opstod undervejs, men disse kunne patienten, ofte med hjælp fra en hjemmesygeplejerske, selv løse, og det lod dermed ikke til at influere negativt på konsultationerne.

Telemedicinsk løsning til hjemmebesøg i palliative forløb – et tværsektorielt pilotprojekt

Dette projekt er et delprojekt under paraplyen »Gør det lettere at nå hinanden«, som aktuelt bliver gennemført i Sønderjylland i Danmark med deltagelse af fire kommuner og Sygehus Sønderjylland (10).

Projektet undersøger brugen af videokommunikation på følgende områder:

1. Som opfølgende telemedicinsk hjemmebesøg mellem det palliative team og patient/pårørende i eget hjem, herunder deltagelse af hjemmesygeplejerske, hvis det er relevant.
2. Som fælles undervisning, vidensdeling og sparring mellem det palliative team og kommunale hjemmesygeplejersker.
3. Som akut videokommunikation mellem patient/pårørende, med en kommunal hjemmesygeplejerske til stede, og personale på afsnit for lindrende behandling / det palliative team.

Figur 1. Tre muligheder for telemedicinsk videokommunikation inden for palliation: (fra venstre) 1. kommunikation mellem palliativt team, patient og hjemmesygeplejen; 2. telemedicinsk undervisning for hjemmesygeplejersker fra palliativt team; 3. akut telemedicinsk kommunikation for at støtte patient i eget hjem og afklare behov for indlæggelse.

Studieprotokollen til projektet er publiceret på engelsk i *Research* (11). Fig. 1 viser de tre muligheder for brug af videokommunikation inden for palliation i dette projekt.

Projektet har været i gang siden august 2017 og er blevet forlænget til juni 2020. To videnskabelige artikler om projektet er i skrivefasen og skal sendes til review i løbet af det første halvår af 2019. En artikel omhandler patienters og pårørendes syn på brugen af telemedicin inden for den specialiserede palliative indsats. En anden artikel omhandler brugen af telemedicinsk undervisning til hjemmesygeplejersker. De første resultater er præsenteret på internationale konferencer (12, 13) og viser, at de fleste patienter og pårørende er interesserede i at bruge videokonsultationer. Videokonsultationerne i projektet er baseret på en »bring your own device« (BYOD)-teknik, hvor man bruger patienternes egen PC eller tablet og et sikkert virtuelt møderum, som kan tilgås via et personaliseret link. I opstartsfasen har der været en del tekniske udfordringer, men nu fungerer teknikken tilfredsstillende. Telemedicinsk undervis-

ke palliation på tværs af sektorer og understøtte en hjemmebaseret palliativ indsats – hvilket forhåbentlig kan bevirke, at flere patienter kan blive i eget hjem, og ikke mindst at flere uanset diagnose får adgang til palliation, jf. Sundhedsstyrelsens anbefalinger for den palliative indsats (1).

Der er dog tale om pilotprojekter, som stadig er forankret i en specialiseret palliativ indsats, og som litteraturstudiet konkluderede, er der behov for yderligere forskning på området, ikke mindst i forhold til det basale niveau, hvor kvaliteten af den palliative indsats skal løftes (1). Endvidere er det vigtigt at afklare, hvad videokonsultationer præcis kan og skal i palliation. Som tidligere nævnt kan sundhedsprofessionelle være bekymrede for manglen på fysisk nærhed og et øget fokus på fysiske symptomer ved brug af telemedicin i palliation (5). I forlængelse heraf fandt pilotstudie 1, at fokus i de fleste videokonsultationer var på smertelindring. Spørgsmålet er derfor, om der i høj nok grad tages hånd om de psykiske, sociale og eksistentielle/åndelige aspekter af palliation via video, eller om det

»Videokonsultationer kan understøtte kommunikation og samarbejde mellem patienter, pårørende, hjemmesygeplejersker og det palliative team.«

ning inden for palliation bruges regelmæssigt af hjemmesygeplejerskerne i alle fire tilhørende kommuner. Næste skridt er at påbegynde projektets tredje del, hvor akut telemedicinsk kommunikation skal løse akutte udfordringer i patientens hjem og forebygge indlæggelse på sygehuset. Dette vil forhåbentlig kunne bidrage til, at flere patienter kan blive i eget hjem – noget, som langt de fleste ønsker.

Opsamling og perspektiver

Det systematiske litteraturstudie viste, at brug af videokonsultationer er muligt i palliation på globalt plan, og resultaterne fra de to danske pilotprojekter understøtter, at videokonsultationer også har potentiale i en dansk kontekst. Pilotprojekterne viste således, hvordan videokonsultationer kan understøtte kommunikation og samarbejde mellem patienter, pårørende, hjemmesygeplejersker og det palliative team ved at skabe et virtuelt rum, hvor alle parter både kan se og høre hinanden. Endvidere viste pilotprojekt 2, at videoteknologi kan bruges til at undervise hjemmesygeplejersker i palliation. Projekternes resultater indikerer dermed, at brugen af videoteknologi kan være med til at styr-

kræver fysisk tilstedeværelse. I relation til dette fandt van Gurp et al. i et kvalitativt studie om videokonsultationer i palliation i Holland, at patienter faktisk brugte den virtuelle nærhed og fysiske distance som en mulighed for at åbne op og give udtryk for deres bekymringer (2). Det er således ikke givet, at sundhedsprofessionelles bekymring over mangel på fysisk nærhed deles af patienter og pårørende, men det er en problemstilling, som skal belyses gennem yderligere forskning.

Referencer

1. Sundhedsstyrelsen. Anbefalinger for den palliative indsats. København: Sundhedsstyrelsen, 2017.
2. Van Gurp, J., van Selm, M., Vissers, K., Van Leeuwen, E., Hasselaar, J. How outpatient palliative care teleconsultation facilitates empathic patient-professional relationships: A qualitative study. *PLoS ONE*. 2015, 10(4):e0124387. doi:10.1371/journal.pone.0124387
3. Van Gurp, J., van Selm, M., van Leeuwen, E., Vissers, K., Hasselaar, J. Teleconsultation for integrated

- palliative care at home: A qualitative study. *Palliative Medicine*. 2016, 30(3):257–69.
4. Kitamura, C., Zurawel-Balaura, L., Wong, R. How effective is video consultation in clinical oncology? A systematic review. *Current oncology*. 2010, 17(3):17.
 5. Neergaard, M.A., Warfvinge, J.E., Jespersen, T.W., Olesen, F., Ejksjaer, N., Jensen, A.B. The impact of »modern telecommunication« in palliative care – the views of the professionals. *Telemedicine journal and e-health: the official journal of the American Telemedicine Association*. 2014, 20(1):24–31.
 6. Jess, M., Timm, H., Dieperink, K.B. Video Consultations in Palliative Care: A Systematic Integrated Review. *Palliative Medicine*. 2019, in press.
 7. Funderskov, K.F., Raunkiær, M., Danbjørg, D.B., Zwisler, A.O., Munk, L., Jess, M., Dieperink, K.B. Experiences With Video Consultations in Specialized Palliative Home-Care: Qualitative Study of Patient and Relative Perspectives. *Journal of Medical Internet Research JMIR*. 2019, 21(3). doi: <http://dx.doi.org/10.2196/10208>
 8. Funderskov, K.F., Raunkiær, M., Danbjørg, D.B., Zwisler, A.O., Munk, L., Jess, M., Dieperink, K.B. Video consultations in Specialized Palliative Care: Healthcare professionals' perspectives. – A Qualitative study. Submitted og i review, 2019.
 9. Odense Universitetshospital. Hvad er Palliativt Team Fyn? 2012. Hentet 19.02.2019 fra <http://www.ouh.dk/wm392081>
 10. Sygehus Sønderjylland. Projekt »Gør det lettere at nå hinanden«. 2018. Hentet 19.02.2019 fra <http://sygehussonderjylland.dk/wm508916>
 11. Bollig, G., Brink, A., Skjøt-Arkil, H., Fredskild, T.U., Bachmann, K., Sørensen, T. The stakeholders' views on and experiences with the use of telemedicine to improve palliative care in rural areas – a study protocol for a mixed methods study. *Research*. 2017, 4:2409.
 12. Bachmann, K.H., Bollig, G. Patients views on using telemedicine in palliative care – poster presentation. International Palliative Care Network Conference 2017. Hentet 19.02.2019 fra [http://findresearcher.sdu.dk/portal/da/publications/patients-views-on-using-telemedicine-in-the-palliative-care\(161d-92bc-584b-4189-9c32-44485506470f\).html](http://findresearcher.sdu.dk/portal/da/publications/patients-views-on-using-telemedicine-in-the-palliative-care(161d-92bc-584b-4189-9c32-44485506470f).html)
 13. Bachmann, K.H., Bollig, G. The stakeholders views on telemedicine in palliative care – foredrag. Ehealth innovation days Flensburg Sep 2018. Hentet 19.02.2019 fra <https://ehealth-innovation.net/history/ehealth-innovation-days-2018.html>